NHÂN VẬT CHÍNH CỦA PHIM TRUYỆN VIỆT NAM TRONG KHOẢNG 10 NĂM GẦN ĐÂY

♦ ĐOÀN TUẤN

Trong khoảng 10 năm gần đây (2010 – 2019), khi chủ trương xã hội hóa điện ảnh đi vào cuộc sống, khi nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đã huy động được nhiều nguồn lực trong xã hội tham gia làm phim. Đồng thời, nhờ mạng internet phát triển, kỹ thuật - công nghệ điện ảnh với tốc độ cao, nguồn phim ngoại nhập ngày một tăng, các cụm rạp chiếu phim đạt chuẩn quốc tế... đã khích lệ các nhà làm phim trong nước tăng nhanh số lượng và thể loại phim. Cũng do chính sách xã hội hóa mà điện ảnh tư nhân ngày càng phát triển và hầu như áp đảo về số lượng phim sản xuất hàng năm, chiếm lĩnh thị trường điện ảnh phim sản xuất trong nước. Bên cạnh những mặt được, khu vực phim tư nhân cũng tạo ra một lớp khán giả trẻ tuổi với thị hiếu thẩm mĩ rất đáng lo ngại. Đội ngũ những nhà phê bình phim chuyên nghiệp, nghiêm túc rất ngại động chạm đến khu vực phim ảnh tư nhân, đó lại là "sân diễn" cho đội ngũ những người phê bình nghiệp dư thiếu kiến thức chuyên môn và họ đã tạo ra những sản phẩm truyền thông chất lượng giả. Nhìn vào hệ thống chuỗi liên kết: Nhà sản xuất phim - Giới làm phim - Giới truyền thông - Khán giả của khu vực phim tư nhân hiện nay, chúng ta cảm thấy hết sức lo ngại cho nền điện ảnh nước nhà.

1. Loại nhân vật chính thứ nhất: những người hài hước

Trước khi có chủ trương xã hội hóa, các hãng phim nhà nước có nhiệm vụ sản xuất những bộ phim tuyên truyền mang tính nghệ thuật. Nhân vật chính của những bộ phim này là những chiến sĩ cách mạng, những gương anh hùng trên các mặt trận... Cũng do xác định nhiệm vụ tuyên truyền là chính nên các bộ phim này có nhược điểm chung là quá khô khan, quá cứng nhắc, đưa ra những bài học giáo huấn một cách quá lộ liễu, dễ gây cảm giác nhàm chán đối với người xem. Và cách tuyên truyền khô khan, cứng nhắc đó dường như đã bỏ quên một chức năng quan trọng khác của nghệ thuật: đó là chức năng giải trí. Chính vì vậy, khi các nhà sản xuất tư nhân tham gia làm phim, điều họ quan tâm nhất là làm phim sao cho kéo khán giả đến rạp một cách nhiều nhất. Để thực hiện điều đó, không gì dễ hơn là làm phim hài.

Năm 2013, có 19 phim điện ảnh thì có đến 14 phim hài. Năm 2014, có 24 phim thì phim hài chiếm đến một nửa. Năm 2015, tỷ lệ phim hài là 21 /40 phim. Các năm sau, tỷ

lệ này hầu như không thay đổi. Nội dung các phim hài này hầu như không có gì sâu sắc. Ví dụ phim *Nhà có 5 nàng tiên* (2013). Câu chuyện về một đôi vợ chồng nghèo khổ, đi nhặt ve chai. Và họ lượm được 5 bé gái bị bỏ rơi. Họ mang về, nuôi nấng. Về sau, 5 cô lớn lên, đều xinh đẹp và đều lấy được những người chồng sáng giá. Thế là vợ chồng nhà đó đổi đời. Một câu chuyện mà trong cổ tích cũng không thể có. Nhưng khán giả vẫn đông. Và, vài năm sau, nhà sản xuất lại tiếp tục khai thác câu chuyện theo hướng ngược lại là *Nàng tiên có 5 nhà*. Phim kể về một cô gái đẹp chinh phục các đại gia để có nhiều nhà. Có những phim, xem xong, người xem không hiểu tác giả muốn nói gì, muốn kể chuyện gì. Chẳng hạn như phim *Đời cho ta biết bao lần đôi mươi* (2017). Cả phim, suốt 90 phút, chỉ thấy một nhóm các cô gái ngồi ôm gối trên giường nói linh tinh hết chuyện này sang chuyện khác. Hoặc phim *Ba vợ cưới vợ ba* (2017), câu chuyện chỉ xoay quanh chuyện một cô gái trẻ muốn lấy một anh chàng đã có hai vợ nhưng cả hai bên gia đình đều phản đối. Hoặc phim *Yêu là phải xài chiêu* kể chuyện một anh chàng ngốc, bị đám đông chọc ghẹo. Một cô gái giải nguy cho anh. Và anh ngốc thích cô gái. Anh kể tâm tư của mình với một người anh quái đản. Thế là chuyện tình tay ba hài hước kéo dài... Danh sách những phim hài còn rất dài như *Biết chết liền, Xui mà hên, Sơn đẹp trai, Thám tử Hên-ry, Gái già lắm chiêu, Thần tiên cũng nổi điên*... Những phim hài sắp ra mắt như *Em đẹp em có quyền, Em trên 18, Thầy ơi em có bầu*... cho thấy, dòng phim hài vẫn tiếp tục phát triển.

Chính vì chạy theo thị trường nên các nhà sản xuất phim hài cũng như các nghệ sĩ thi nhau tạo ra những sản phẩm kém chất lượng. Và những loại phim này có thể giúp các nhà làm phim kiếm tiền chứ không đóng góp được gì nhiều cho việc phát triển điện ảnh.

2. Loại nhân vật chính thứ hai: ma quỷ

Đề tài phim kinh dị và phim ma luôn hấp dẫn các nhà làm phim. Từ đạo diễn Việt kiều đến các nhà làm phim trẻ, từ sinh viên các trường điện ảnh đến các đạo diễn mới vào nghề. Bởi các câu chuyện về ma không cần vốn sống thực tế, bất chấp logic, cứ tập trung hóa trang cho kinh dị, tạo nhiều tình huống bất ngờ, sử dụng bối cảnh u ám thần bí cùng âm thanh, tiếng động một cách phản cảm... là có phim ma. Có thể liệt kê một danh sách dài những phim ma quỷ - kinh dị như *Đoạt hồn, Mất xác, Quả tim máu, Chung cư ma* (2014); *Hợp đồng bắt ma, Ma dai, Oan hồn, Ngủ với hồn ma, Con ma nhà họ Vương* (2015); *Bệnh viện ma, Ma nữ báo thù, Mặt nạ máu, Phim trường ma* (2016)... Tất cả những phim ma này đều tương đối giống nhau ở cốt chuyện, cách giải quyết xung đột và kết thúc một cách vui vẻ. Ví dụ như phim *Hợp đồng bắt ma* kể câu chuyện ba thầy trò ngoại cảm từ Sài Gòn lên Đà Lạt làm nhiệm vụ bắt ma. Tại đây họ gặp toàn ma nữ xinh đẹp, trong đó có cô ma nữ có số phận bất hạnh và luôn bám theo họ. Thế là bao tình huống dở khóc dở cười xảy ra. Hay phim *Bệnh viện ma* kể về một chàng sinh viên y khoa vừa tốt nghiệp về làm việc tại một bệnh viện.

Tại đây, anh gặp rất nhiều điều bí ẩn. Với sự tiếp sức của một cô gái, cả hai cùng khám phá ma trong bệnh viện. Không thể phủ nhận dòng phim ma quỷ - kinh dị luôn hấp dẫn các nhà làm phim trên toàn thế giới, nhưng chúng ta không đủ kinh phí để đầu tư vào việc xây dựng những cốt truyện có chiều sâu, những nhân vật có sự ám ảnh, những bối cảnh cuốn hút người xem, những loại nhạc tác động mạnh đến từng giác quan... Vì vậy, so với phim ma quỷ của quốc tế, phim ma quỷ của chúng ta vẫn còn thua kém về nhiều mặt. Nếu đề tài phim ma quỷ cứ tiếp tục khai thác một cách dễ dãi như hiện nay sẽ nhanh chóng đi vào ngõ cụt.

3. Loại nhân vật chính thứ ba: những người đồng tính

Có thể kể một loạt những phim thuộc đề tài đồng tính như *Chơi vơi* (2010), *Lạc giới* (2014), *Cầu vồng không sắc, Hotboy nổi loạn* (1 và 2), *Yêu* (2015), *Xóm trọ 3D, Tao không xa mày, Lô tô* (2017) ... Một số phim khác cũng có yếu tố đồng tính như *Sài Gòn anh yêu em* (2015), *Song Lang* (2017) ... Những bộ phim trên tập trung vào hai sắc thái nổi bật là đồng tính nam và đồng tính nữ. Nếu không có dòng phim tư nhân, đề tài phim đồng tính hầu như sẽ không bao giờ xuất hiện trên màn ảnh. Các nhà làm phim tư nhân đã dũng cảm kể những câu chuyện tình yêu đồng giới. Song nhược điểm chung là họ dắt tay nhau đi trên lối mòn. Nghĩa là motif quen thuộc. Chơi với nhau từ nhỏ, bỗng một ngày phát hiện ra giới tính không bình thường của nhau, nhưng không xa lánh mà vẫn bên nhau. Nhìn chung, loại phim này chưa khai thác chiều sâu số phận nhân vật. Hơn nữa, các nhà làm phim thường lãng mạn hóa mối tình đồng tính nên chú trọng những bối cảnh đẹp mà không quan tâm đến sự biểu hiện tâm lý nhân vật. Có một số phim, thường là tài liệu, được làm công phu hơn. Ví dụ như *Chuyến đi cuối cùng của chị Phụng* (2014) hay *Đi tìm Phong* (2018 – về đề tài chuyển giới). Các nhà làm phim trẻ đã kiên trì bám sát nhân vật trong nhiều năm, quay được nhiều đoạn phim chân thực, cảm động. Những bộ phim phi hư cấu đó thật sự thuyết phục người xem bởi sự chân thực đến đau lòng của các nhân vật có thật trong cuộc sống.

Ngoài ra, cũng cần nhắc đến một số phim về đề tài xã hội đen với nhiều yếu tố bạo lực như *Bụi đời Chợ Lớn, Hương ga, Truy sát, Vệ sĩ Sài Gòn*... Những cảnh bạo lực hoàn toàn bắt chước phim Mỹ. Cũng có một số phim tái chế từ phim nước ngoài như *Em là bà nội của anh, Ngày mai Mai cưới, Chàng vợ của em, Bạn gái tôi là sếp*... Những phim này, tuy có bối cảnh Việt, do các nghệ sĩ Việt đóng nhưng hầu như chỉ có mục đích thương mại chứ không góp phần thể hiện văn hóa Việt.

4. Kết luận

Đương nhiên, trong nửa thời gian đầu (2010-2015), có một số phim đặt hàng của Nhà nước: *Sống cùng lịch sử, Những người viết huyền thoại, Những đứa con của làng, Thầu Chín ở Xiêm, Đường xuyên rừng, Nhà tiên tri, Cuộc đời của Yến*... Các phim trên đều

(Xem tiếp trang 42)

Suốt trong mười bẩy năm, bà bấn loạn với những ý nghĩ đi tìm con, bà chạy rất nhanh đuổi theo bọn trẻ với những tiếng kêu man dạn vì ngỡ chúng là ... con của mình. Tiếng khóc chính là thứ ngôn ngữ giao tiếp với cuộc sống của người mẹ điên muốn được ôm con trong tay, được hôn một đứa trẻ. Cô Ba trong *Trên đỉnh cao chăn bầy thiên sứ* cũng luôn sống trong trạng thái "điên". Cô rõ ràng mang hình hài con người nhưng không thể thuộc về cộng đồng người trong những mối tương giao... Mô tả hàng loạt những hành động điên loạn và những suy nghĩ phi lý của những nhân vật mạng trạng thái điên, các tác giả đã đem đến cho người đọc cảm nhận về sự tồn tại có thật của những con người đó trong xã hội. Họ mang hình hài là con người nhưng lại không có ý thức người, không mang tính cách người và tâm hồn người...

Nhìn chung, nhân vật dị biệt trong VHTN thời kỳ đổi mới và hội nhập đã cho người đọc, đặc biệt là bạn đọc trẻ thơ hiểu thêm về sự khác lạ và chiều sâu bí ẩn của tâm lý con người. Những tác phẩm này đã khơi gợi trong lòng độc giả sự cảm thông, chia sẻ cùng cách nhìn nhận đa diện về con người và cuộc sống, hình thành ở trẻ thơ những trải nghiệm đa dạng của cảm xúc, từ đó làm rộng rãi và sâu sắc thêm cho thế giới tâm hồn các em. Đây là một trong những đóng góp quan trọng của các nhà văn trong tiến trình hiện đại hóa văn học thiếu nhi Việt Nam nói riêng, văn học Việt Nam nói chung. ■

NHÂN VẬT CHÍNH...

(Tiếp theo trang 27)

tập trung vào các đề tài lịch sử của đất nước. Song các bộ phim ấy chỉ đến được với người xem vào các dịp lễ. Nhà nước cần thiết nên đầu tư đặt hàng cho các Hãng phim làm những bộ phim về đề tài đương đại, đề cao phẩm giá con người Việt Nam, văn hóa Việt Nam.

Tuy nhiên, cũng có một số phim tốt như *Tôi thấy hoa vàng trên cỏ xanh, 12 chòm sao, Vẽ đường cho yêu chạy, Lô tô, Cô Ba Sài Gòn*... Nhưng số phim này còn quá ít nếu so sánh với hàng trăm phim thuộc dạng bình dân như trên. Đó là chưa kể đến làn sóng phim ngoại nhập, trung bình mỗi năm khoảng 200-300 bộ phim đã nhấn chìm điện ảnh Việt mới chập chững bước vào cơ chế thị trường.

Trong 5 năm trở lại đây (2016-2020), có nhiều dự án làm phim của Nhà nước nhưng chưa được cấp kinh phí. Nếu Nhà nước bỏ trống lĩnh vực điện ảnh thì trên màn ảnh chỉ hoàn toàn có phim ngoại nhập từ Mỹ và Hàn Quốc với các phim kinh dị, bạo lực, giải trí, thương mại. Bên cạnh đó, dòng phim tư nhân với những loại phim kể trên hầu như không tác động đến trí tuệ và tình cảm người xem. Chúng chỉ góp phần tạo ra lớp khán giả ích kỷ, vô cảm. ■